

Pětasedmdesátiny Dr. Míly Nevrlého

Jiří GAISLER

Ústav botaniky a zoologie PŘF MU, Kotlářská 2, CZ–611 37 Brno; gaisler@sci.muni.cz

Miloslav Nevrlý, narozený 29. října 1933 v Praze, je veřejnosti mnohem známější jako svérázný cestovatel, spisovatel a skautský náčelník než jako výzkumník. Čtenáři a milovníci jeho knih, z nichž největší slávu asi sklídily *Knihy o Jizerských horách a Karpatské hry* (obě vyšly v mnoha vydáních), sice vědí, že výborně rozumí přírodě, rostlinám a zvířatům, ale sotva by správně odhadli, že publikoval také 15 odborných a 17 populárních článků o ptácích a savcích. A to nepočítám zoologicky zaměřené články v denním tisku. Rozsahem zájmů a rozmanitostí své publikační činnosti jako kdyby Dr. Nevrlý popíral známé tvrzení, že doba přírodovědců encyklopediků dávno odešla někdy s koncem 19. století. Nehodlám zde jmenovat, čím vším se zabýval a zabývá, proto jen jako příklady uvádím historii, geografii, mapování, skauting, cestování, mineralogii, botaniku (je např. výborným znalcem obtížné skupiny lipnicovitých čili trav), zoologii, ale zajímají ho i hvězdy. Hlavně je ovšem básník a právě pro poezii skrytou v jeho vyprávěních je tak oblíben.

Miloslav Nevrlý vystudoval v letech 1952–1957 Biologickou fakultu Karlovy univerzity, zaměření biologie a chemie, specializaci systematická zoologie, obor obratlovci. Jedná se o součást pražské přírodovědecké fakulty, která byla tehdy z nějakých neznámých důvodů samostatná a v době našich studií se jmenovala biologická. Už před příchodem na fakultu byl aktivním ornitologem a kroužkovatelem ptáků

a jeho diplomová práce se jmenuje *Slepá střeva ptáků*. Ještě před ukončením studia nastoupil jako zoolog do Severočeského muzea v Liberci, kde pak pracoval v různých funkcích až do roku 1997. Studovali jsme ve stejném ročníku a stejný obor, poznali jsme se ale již dříve v Lednici, kam přijel Míla jako zkušený ornitolog, kdežto já jsem byl zelenáč. Čirou náhodou jsme pak během studií při výletě do okolí Prahy ještě s dalším studentem Štěpánem Šírem našli mrtvého netopýra rodu *Plecotus*, který se stal obětí střetu s nějakým bodlákem. O určení rostliny jsme se nepokoušeli, zato nad determinací netopýra jsme strávili dost času, během něhož jsme zjistili, že tehdejší české určovací příručky nejsou pro poznání netopýrů dostačující. Chiropterologem se Nevrlý hned nestal, i když nás s Vladimírem Hanákem a dalšími kolegy několikrát provázel při zimních výpravách za netopýry. Také jsme spolu v srpnu 1955 kroužkovali netopýry na půdě kostela v Chlábě u Štúrova, z nichž většinu jsme určili jako *Myotis myotis* a menší počet jako *M. oxygnathus*. Během studií M. Nevrlý o netopýrech nic nepublikoval a titul promovaného biologa získal za zmíněnou práci o slepých střevech ptáků.

Až v Liberci zaujali Nevrlého netopýři natolik, že se jim vedle povinností při budování přírodovědecké expozice a dalších muzejních činnostech a kromě pokračujícího výzkumu avifauny věnoval profesionálně. Především objevil unikátní izolované zimoviště v kanálu Protržené přehrady na Bílé Desné v Jizerských horách, dlouhém 1150 m, které kontroloval většinou v únoru v letech 1958–1982. Odchyt, kroužkování a kontroly netopýrů zabraly pokaždé asi pět hodin práce v podzemí. Pak ještě provedl kontrolu v roce 1984, už bez kroužkování, které bylo mezitím na všech zimovištích netopýrů v Československu zastaveno. Celkem zjistil 11 druhů a pokud jsou z kontrol sezóny 1958/1959 započteny jen dvě únorové, evidoval celkem 1600 jedinců, z toho mnohé několikrát (Nevrlý 1963, 1972, 1987). V roce 1969 předložil rigorózní práci s názvem Zimoviště netopýrů v Jizerských horách, kterou obhájil a získal titul RNDr. Inspirován zahraničními publikacemi, hlavně z Nizozemí, přišel na nápad značkovat netopýry obarvenými hliníkovými kroužky, aby mohli být kontrolováni bez vyrušení. K tomuto výzkumu jsem se připojil hlavně díky tomu, že jsem nezávisle získal barevné celuloidové kroužky určené původně pro ptáky, ale použitelné i pro netopýry. Když tyto kroužky došly, barvil jsem standardní netopýří kroužky podle Nevrlého. Společně jsme pak publikovali o této metodě studií, kde jsme srovnali výsledky z let 1958/1959 dosažené na dvou vzájemně vzdálených a velmi odlišných zimovištích, přičemž obě lokality byly kontrolovány od října do dubna 1 × za 14 dní (Gaisler & Nevrlý 1961). Míla Nevrlý se účastnil také celostátního sčítání netopýrů na zimovištích a je jedním z autorů první souborné publikace, která na toto téma vyšla (Bárta et al. 1981). Kromě toho se podílel na výchově několika budoucích chiropterologů, zejména Miroslava Jóži, Daniela Horáčka a Tomáše Bartoničky. Uplatnil se při organizaci Šestého setkání českých a moravských chiropterologů na Ještědském hřbetu v září 1997, jehož svolavatelem byl právě D. Horáček. Nevrlý pak napsal velice pozoruhodný dovětek k Horáčkově článku o tomto setkání (Nevrlý 1999). Ještě je nutno připomenout, že jubilant vložil kapitoly nebo odstavce věnované netopýrům do několika svých knih a mnoha populárních článků. Vybrat a ocitovat tyto pasáže by však mohl jen on sám.

Závěrem je nutno zmínit tři souborné publikace, v nichž Miloslav Nevrlý s pečlivostí sobě vlastní podrobně informoval o dění Přírodovědeckého oddělení Severočeského muzea a podal soupis svých publikací. Je to jakási rekapitulace jeho odborné a literární činnosti, která ale sepsáním zmíněných přehledů neskončila. V první práci popisuje všechny přírodovědecky zaměřené aktivity muzea v letech 1849–1997, včetně budování sbírky netopýrů (Nevrlý 1997a). Druhá je věnována čtyřiceti letům Sborníku severočeského muzea, jehož dvacet čísel Nevrlý redigoval, a kde vyšly i články jiných autorů o netopýrech, například V. Hanáka a K. Hůrky (Nevrlý 1997b). Poslední práce je bibliografie M. Nevrlého za roky 1954–1999, která je rozdělena do osmi tematických celků A–H (Nevrlý 2000). Níže jsou citovány tyto tři souborné publikace a z citací v bibliografii

jen práce o netopýrech z oddílu D, týkajícího se zoologie mimo denní tisk. Do exempláře Bibliografie, který mi poslal, vložil Nevrlý doplňky do roku 2002, publikovat ale nepřestal ani po tomto roce. Zřejmě bude muset sepsat další doplňky. Míla Nevrlý je prostě stále svěží, všestranně činný a o netopýry se zajímá, i když jim nevěnuje speciální články. Za všechny české a slovenské chiropterology mu přeji hodně zdraví do dalších let a neutuchající radost z přírody, jejíž zajímavou a krásnou součástí jsou i savci řádu letouni.

Přehled publikací M. Nevrlého s chiropterologickou tematikou

- GAISLER J. & NEVRLÝ M., 1961: The use of coloured bands in investigating bats. *Věstník Československé Společnosti Zoologické* [Praha], **25**(2): 135–141.
- NEVRLÝ M., 1963: *Zimoviště netopýrů v Jizerských horách*. Severočeské muzeum (7), Liberec, 46 pp.
- NEVRLÝ M., 1965: Ojediné zimoviště netopýrů v Jizerských horách. *Živa* [Praha], **13**(6): 222–223.
- NEVRLÝ M., 1972: Dvanáct let výzkumu netopýrů na Bílé Desné v Jizerských horách. *Sborník Severočeského Muzea – Přírodní Vědy* [Liberec], **1972**(4): 3–40.
- BÁRTA Z., ČERVENÝ J., GAISLER J. (ed.), HANÁK P., HANÁK V. (ed.), HORÁČEK I. (ed.), HŮRKA L., MILES P., NEVRLÝ M., RUMLER Z., SKLENÁŘ J. & ŽALMAN J., 1981: Výsledky zimního sčítání netopýrů v Československu: 1969–1979. *Sborník Okresního Muzea v Mostě, Řada Přírodovědná*, **3**: 71–116.
- NEVRLÝ M., 1987: Dvacet pět let výzkumu netopýrů na Bílé Desné v Jizerských horách. *Sborník Severočeského Muzea – Přírodní Vědy* [Liberec], **1987**(16): 231–272.
- NEVRLÝ M., 1989: Výsledky dlouhodobého sledování zimoviště netopýrů v Jizerských horách. *Severočeskou Přírodou* [Litoměřice], **22**: 37–41.
- NEVRLÝ M., 1997: Přírodovědecké oddělení Severočeského muzea v Liberci. *Sborník Severočeského Muzea – Přírodní Vědy* [Liberec], **20**: 147–164.
- NEVRLÝ M., 1997: Čtyřicet let přírodovědeckého Sborníku Severočeského muzea. *Sborník Severočeského Muzea – Přírodní Vědy* [Liberec], **20**: 165–173.
- NEVRLÝ M., 1999: Dovětek průkopníkův. *Bulletin České Společnosti pro Ochranu Netopýrů* [Brno], **9**: 16–17.
- NEVRLÝ M., 2000: *Bibliografie za roky 1954–1999*. Liberec (vydavatel neuveden), 28 stran.

došlo 17. 7. 2008